

GEMMA FREIXAS

MUSO
KUNDA,
LA CASA DE LES DONES

Meteorα

Gemma Freixas

Muso Kunda,
la casa de les dones

Editorial
Meteorα

Muso Kunda, la casa de les dones

© Gemma Freixas, 2017

Reservats tots els drets d'edició per

© Editorial Meteora SL

Gran Via de les Corts Catalanes, 794, ent. 1a

08013 Barcelona

Tel. 93 265 56 54

www.editorialmeteora.cat

contacte@editorialmeteora.com

Primera edició: març de 2017

ISBN: 978-84-946541-5-2

Dip. Leg.: B.4213-2017

Disseny i composició de la coberta: © Eduard Serra

Fotografia de la coberta: © ton koene / Alamy Stock Photo

Fotografia de solapa i pàgina final: © Jordi Camí

Imprès a Liberdúplex, Sant Llorenç d'Hortons

SENSE L'AUTORITZACIÓ ESCRITA DE L'EDITOR, QUEDA RIGOROSAMENT PROHIBIDA, SOTA LES SANCIONS ESTABLERTES PER LA LLEI, LA REPRODUCCIÓ TOTAL O PARCIAL D'AQUESTA OBRA A TRAVÉS DE QUALSEVOL PROCEDIMENT MECÀNIC O ELECTRÒNIC, INCLOENT-HI LA REPROGRAFIA, LA DIFUSIÓ PER XARXES TELEMÀTIQUES I LA DISTRIBUCIÓ D'EXEMPLARS D'AQUESTA EDICIÓ MITJANÇANT LLOGUER O PRÉSTEC PÚBLICS.

MUSO KUNDA,
LA CASA DE LES DONES

Al Jordi Camí, que em va empènyer a escriure.

*La dona és un parent directe de Déu,
mentre que l'home no n'és més que un conegut.*

PROVERBI AFRICÀ

La columna de fum que sortia de la biblioteca Ahmed Baba escrivia sobre el cel un missatge rotund, funest. Els xiscles monòtons, estridents, de l'alarma de l'edifici havien escampat l'alerta pels carrerons del barri Sankoré de Timbuctú.

Primer s'havien entreobert tímidament alguns porticons, algun portal havia gosat descloure's, algú havia ensumat el fum i mirat enlaire. Després, corredisses. Corredisses per anar a cercar els treballadors de la biblioteca, per buscar aigua, una mà-nega, galledes per apagar el foc... Per salvar els llibres.

Els primers veïns que van entrar van trobar-se al vestíbul, sobre les delicades geometries del paviment, un escampall de caps buides; els manuscrits que contenien havien estat cremats en una pira i, de les pàgines, només en quedava una cendra flonja que voleiava empesa per bufades d'aire calent.

• •

La Mariam caminava en silenci, esforçant-se a seguir les gambades del pare. No alçava els ulls, la vista fita en les oscil·lacions dels plecs de la túnica de l'Abu Aljadi, els retrets encara ressonant-li a les orelles. Com passava sovint, havien discutit. «No sé per què t'has de pintar els llavis», li havia recriminat abans de sortir de casa, i ella havia saltat. Era així darrerament, no podia evitar-ho, es barallaven per qualsevol fotesa. La noia hauria preferit anar a la feina sola, encantar-se i tafanejar pels carrers de Timbuctú, que es despertaven mandrosos, xerrar amb alguna veïna, aturar-se davant dels aparadors i veure les fotografies dels nous vestits, dels darrers pentinats... Però no, havia d'anar acompanyada. Havia d'anar al costat de la figura allargassada del seu pare, severa, sempre vestida segons els costums tradicionals, mai amb el cap descobert.

Aixecaven petits núvols de pols a cada passa. La silueta massissa del minaret de la mesquita Sankoré, una edificació

de fang eriçada per troncs que la feien accessible, projectava una gran ombra piramidal sobre l'arena. Van travessar-la i l'Abu Aljadi va recitar les fórmules de salutació protocol·làries als quatre avis que cada matí seien en un racó beneït pel primer sol. Un grup de noies s'afanyaven per anar a l'institut; la Mariam s'hi va fixar: enriolades, carregaven les seves bosses i els llibres; la més alta, amb un vestit cenyit i molt pintada, maldava per sortejar els sots del carrer amb unes sandàlies de taló fi. Va envejar-la. La Mariam mai no gosaria posar-se aquells talons. I tampoc li quedarien tan bé, va admetre amb un sospir mentre entrava al fresc vestíbul de la biblioteca Ahmed Baba.

Pare i filla van acomiadar-se, secs, i cadascun va anar al seu lloc de feina: ell darrere el mostrador de l'entrada, com cada dia des de feia més de trenta anys; ella, a la sala d'ordinadors del soterrani.

La Jackie ja era a la seva taula i l'escàner remugava, cansós, quan la Mariam va entrar.

—Mira quina pila de llibres ens han portat —va exclamar l'americana, en comptes de dir bon dia.

La Mariam no va fer cas del carretó ple de manuscrits que li assenyalava la companya. Amb un esbufec, va deixar la bossa sobre la taula.

La Jackie va fer girar la cadira per escutar el semblant de l'amiga.

—Veig que véns contenta.

—El pare em treu de polleguera —va respondre, brusca, seient i prement amb ràbia el botó que engegava el seu ordinador—. Tant de bo pogués fotre el camp de casa d'una vegada. Emigrar a França, com va fer el meu germà.

Com que no era la primera vegada que la Jackie la sentia rondinar sobre aquesta qüestió, va limitar-se a arronsar les espatlles i a exclamar:

—Pares, buf! Si coneguessis els meus...

La Mariam no sabia gran cosa de la família de la Jackie, ella no en parlava gaire. Des que havia arribat a Timbuctú, feia dos anys, com a becària d'una fundació americana, havien passat una pila d'hores juntes en aquell soterrani. La Jackie li havia explicat moltes coses, dels seus viatges, dels seus afers amorosos, de la música que li agradava, dels escriptors que llegia, però gairebé res dels seus pares, tot just que eren pagesos i que tenien una explotació agrària a Arkansas. Tampoc semblava voler esplaiar-se ara sobre la família, perquè no va afegir res més. Va canviar de tema preguntant pel programa de ràdio.

—Ja el tens preparat? A on vas, aquesta vegada?

El tema sempre revifava la Mariam. El rostre li va transmutar.

—El Muso Kunda d'aquesta setmana tractarà els problemes de les mares prematures, quasi unes nenes en alguns casos —va afirmar, adoptant l'entonació seriosa d'una locutora radiofònica—. Vam entrevistar una doctora a l'hospital. Ens va explicar les complicacions que les noies pateixen després del part i ens va donar un munt de consells de prevenció. També vam passar pel mercat i vam entrevistar unes venedores que es queixaven que han apujat els preus del lloguer de les parades.

—Vau anar-hi amb l'Ousmane? —La pregunta tenia un matís marcadament tafaner.

La Mariam va enrojolar-se.

—És clar, és el tècnic.

—Ja ho sé que és el tècnic, nena. Però... i què més? Va, confessa!

La Mariam va balbucejat un mica.

—No hi ha res a confessar, és el tècnic. El tècnic i prou.

No era ben bé així. No pas per a l'Ousmane, n'estava segura. Ho deien els seus ulls embadalits quan la mirava a través del vidre de l'estudi de gravació, ho deia el seu somriure atabalat quan ella li demanava alguna cosa, ho deien els seus gestos torbats quan ella era a la vora. Però, malauradament, el noi era un col·laborador per a ella, un amic. Res més.

La supervisora, traient el cap per la porta, va interrompre la conversa sobre el noi.

—Mariam, has de preparar te i servir-lo al despatx del director. Està atenent unes visites.

La noia va alçar-se, diligent. Al quartet de les escombres, va escalfar l'aigua en un fogonet i va preparar la tetera. Quan la va tenir a punt, va posar-la sobre la safata amb uns gotets, que van anar dringant en pujar les escales.

Al despatx, en una taula ovalada, tres homes amb túnica i mocador blau tuareg que els tapava mig rostre escoltaven amb posat escèptic el director del centre. La Mariam ja havia sentit altres vegades el discurs per convèncer els propietaris d'antics manuscrits que els dipositessin a la biblioteca.

—... És la nostra història, cal preservar-la. No és bo que quedi perduda dins un bagul perquè se la mengin les arnes...
—els argumentava.

Mentre servia els gotets de te, la Mariam es fixava en les mirades receloses dels homes. A vegades no era fàcil persuadir-los que es desprenguessin dels llibres, sovint eren l'objecte més valuós que posseïen, conservat a la família durant generacions.

Encara que els exemplars estiguessin en males condicions, encara que no fossin capaços de protegir-los ni llegir-los, els dolia lliurar-los a la biblioteca.

La Mariam va deixar el despatx i els esforços recol·lectors del director per tornar al seu lloc al soterrani. Allà, la Fàtima xerrava amb la Jackie, quasi la va olorar abans de veure-la, sempre amb la flaire de pa acabat de fer al seu voltant. Les dues eren davant l'ordinador, mirant enjogassades vídeos a YouTube.

Aprofitant que la supervisora no hi era, i que no hi havia pressa per encarar-se amb el carretó ple de manuscrits que els havia dut, la Mariam s'hi va afegir.

Se'ls va escolar ben bé una hora remenant per Internet a la recerca de cançons i entrevistes dels seus cantants preferits. La Fàtima també va beneficiar-se dels ordinadors i la connexió del centre per comprovar si tenia missatges al seu compte de correu electrònic. Ho feia així gairebé cada dia: portava pa fresc als treballadors de la biblioteca i s'esmunyia a la sala d'ordinadors.

Fetes les comprovacions informàtiques habituals, la Fàtima va romandre uns minuts melangiosa davant del seu mòbil.

—Us haig d'explicar una cosa... —va encetar dient, dubitativa, però amb un somriure il·lusionat al rostre.

Llavors els va parlar d'una trucada, una trucada feta per equivocació al seu mòbil d'un home que buscava un cosí. «Tenia la veu com la d'un actor de cine, una veu que enamora.» La Fàtima no va penjar, van continuar xerrant. Molta estona. Ell li va preguntar què feia, quina edat tenia, com era... Ella va coquetejar.

—Estàs boja! Com se t'acut ser tan descarada amb un desconegut —la va renyar la Mariam.

La Fàtima va avergonyir-se.

—No sé. Em va semblar tan... tan... —no trobava la paraula.

—Tan seductor? Fascinador? Captivador? Temptador...?
—va suggerir la Jackie, divertida.

—Sí, tot això.

—Però no tens idea de qui és. I si està casat? —va objectar la Mariam.

—Cap problema —va exclamar la Jackie seguint amb el seu to festiu—. Et pot agafar com a segona esposa. No és així com ho feu aquí?

—Només hem parlat. No he fet res dolent, jo. —La Fàtima s'excusava fitant la Mariam.

La supervisora les va interrompre de nou entrant al quartet.

—Ja està bé de tanta xerrameca... Fàtima, no has d'acabar de repartir el pa?

Les tres noies van fer un bot i van posar-se a la feina.

La Mariam va encarar-se amb el carretó ple de manuscrits per escanejar. Va passar els dits per la pila de capsos, fetes a mida al taller de restauració. Encara desprenien olor de cola. Va aspirar-ne la flaire, sempre li havia agradat. Li va cridar l'atenció una capsa més menuda situada al capdamunt. La va agafar i va obrir-la. A l'interior reposava un llibret amb les cobertes que semblaven de pell original.

Va examinar-ne la fitxa.

Va llegir que es tractava d'un llibre de poesia, molt antic. Li va semblar curiós que estigués fet a Granada, n'especificava el nom de l'autor i la data. Va posar-se els guants blancs i va obrir-lo, amb molta cura, com si el paper estigués a punt d'esquinçar-se.

Malgrat que ja portava uns anys treballant amb manuscrits valuosos, encara la sorprenia que aquells objectes tan fràgils haguessin estat capaços de superar el pas dels segles. Eren testimonis immutables, com els antics monuments o els arbres centenaris, i pel seu davant havien desfilat generacions d'hommes i dones atrafegats, immersos en el seu món de misèries i glòries. A vegades, quan tocava un llibre tan antic com aquell, li agradava imaginar quines mans l'havien tocat, en quines circumstàncies, de quina manera. Quan ho feia, se sentia petita, la baula d'una gran cadena que s'estenia en el temps.

Va acaronar aquell petit volum, va fullejar-lo a poc a poc. Molt a poc a poc, amb respecte, quasi veneració. Va passar els fulls, estaven guarnits amb sanefes de pols d'or i aquarel·la, l'escriptura era pulcra.

•

Abigail, el copista. Granada, 1480

Unes gotes de suor li llisquen pel front. No vol que caiguin sobre el manuscrit i, sense deixar d'escriure, se les eixuga amb la màniga de la túnica. La ploma rasca la superfície del paper emetent el so que l'ha acompanyat tota la vida, també se sent el borbolleig de la font del pati, el parrupeig d'una tórtora, la fressa del vent entre els dos tarongers i, de lluny, a la cuina, la xerrameca de la jove Zoubida amb la criada.

Però l'Abigail no atén res, està concentrat en els versos i en el llibre: el Seu Llibre. Ha triat el millor paper que ha pogut aconseguir, les millors tintes, s'ha gastat una fortuna comprant el polsim d'or que decora les sanefes, les cobertes són de pell suau al tacte i desprenen una olor dolça. En aquesta obra deixarà de ser la mà

invisible, la mà anònima i cada estrofa que hi incorpora és un bocí de la seva ànima. Hi ha el primer poema, aquell que va mostrar al seu pare i que va fer que tots els altres quedessin ocults; hi ha els que va escriure dedicats a l'èxtasi de les nits de vi i al seu amic de joventut; també ha copiat els que va compondre quan va néixer la filla, el del dol per l'esposa morta...

Les esclatxes de llum que projecta el finestró recorren, lentes, inexorables, el terra decorat amb simetries de ceràmica. Una mosca zumzeja per l'habitació seguint un vol incert; en un racó del sostre, una aranya teixeix una trampa. El cant del muetzì tampoc no destorba l'Abigail de la seva missió, continua encorbat sobre el manuscrit, tossut, minuciós, abstret. En els anys que ha fet d'escrivà, han passat per les seves mans tota mena de sabers, ara n'extreu un destil·lat amb aquests versos.

• •

—**M'ha tornat a trucar!**— La Fàtima havia entrat a la saleta brandant el mòbil. Els ulls li feien guspires, tenia la respiració agitada, les galtes enrogides. Estava exultant.

La Mariam i la Jackie, assegudes davant dels seus respectius ordinadors, van deixar la feina i van girar-se cap a la fornera per atendre-la, expectants.

Li havia trucat altre cop l'home de la veu interessant, i aquesta vegada havia sigut premeditat. Li havia dit que no s'hi havia pogut resistir, que feia dies que es moria de ganes de tornar a parlar amb ella. Que hi havia pensat, que l'havia imaginat...

—Quina barra! Què s'ha cregut, aquest? —va saltar la Mariam—. Ho veus? Com que li vas donar peu, pensa que ets una fresca. Ara vol... vol... Ja ho saps, el que vol. Li hauries d'haver penjat el telèfon la primera vegada. L'hauries d'haver tallat d'entrada.

La Fàtima va enrojolar-se encara més i va abaixar la vista.

La Jackie va intervenir.

—No t'esveris, tu ara, que tampoc n'hi ha per tant. Només han parlat... De moment. —I va picar l'ullet a la Fàtima.

Però la Mariam n'estava, d'esverada. Coneixia les rauxes de la Fàtima. Les coneixia i les temia des de petita. Les dues s'havien criat juntes al barri, a les dues els faltava un progenitor: a la Mariam, la mare, a la Fàtima, el pare. Les dues havien jugat a ser germanes: la Mariam era la gran, l'assenyada, la poruga; la Fàtima era la imprevisible.

—Així es comença, donant confiança a un desconegut —va reblar la Mariam.

—Sí, sí, així comencen moltes relacions: primer es xerra una mica, un altre dia una mica més... —va aclarir la Jackie com qui parla a un nen.

La Fàtima, sense dir res, es mirava sorruda el mòbil mentre les dues amigues exposaven els seus arguments. Feia calor, el baf que provenia d'escànners i ordinadors augmentava la temperatura de la saleta i amarava de suor els rostres de les tres noies. La veu del muetzí va penetrar per les esclotxes de les finestres tancades.

La fornera va remoure's i es va alçar.

—Me'n vaig, que la mare sempre diu que perdo hores aquí —va afirmar en un to clarament dolgut.

Les disquisicions entre les dues escanejadores sobre com s'han d'iniciar les relacions, i quins haurien de ser els canals i les vies «normals», encara van durar força estona malgrat haver marxat la interessada. Sovint, quan la Mariam mantenia aquesta mena de converses amb l'americana, s'admirava del

punt de vista de la Jackie: ho veia tot tan senzill... Al seu costat, ella se sentia feixuga, recargolada.

La supervisora, requerint la Mariam de nou per portar el te al despatx del director, va acabar de cop amb les especulacions de les noies sobre els assumptes de parella.

Pensant-hi, la Mariam va bullir aigua al fogonet del quartet de les escombres.

Pensant-hi, va pujar les escales i va recórrer el passadís.

En acostar-se al despatx, la va sobtar sentir crits que provenien de l'interior. Va aturar-se, temerosa, i va parar orella. No podia comprendre què deien, discutien en la llengua dels tuaregs, només entenia alguna paraula aïllada, dita en francès.

Molt cohibida, va donar uns cops suaus a la porta en un moment que va intuir que la veu del director demanava calma. La conversa es va extingir quan ella va entrar i, durant uns segons, a la sala només van ressonar els gotets xocant entre si sobre la safata.

La Mariam va afanyar-se a servir el te a cadascun dels sis homes amb turbant que, amb posat adust, evitaven mirar-la. El director la resseguia amb un esguard preocupat. Els ventiladors del sostre i les finestres obertes al pati no aconseguien escampar l'aire tens i reescalfat de la sala.

Va fer-se fonedissa amb la safata sota el braç tan ràpidament com va poder i, quan va tancar la porta darrere seu, persistia un silenci que tallava com un ganivet.

—Buf! Hi ha una mala maror a dalt —va comentar la Mariam quan va tornar al seu lloc davant l'ordinador—. Aquests no parlaven pas de manuscrits, feien unes cares...

La Jackie va mostrar-se interessada.

—Què deien?

—No els he pogut entendre bé, parlaven amazic.

L'americana va arrufar el nas. Va abaixar la veu.

—Sí, sembla ser que els tuaregs estan revoltats. Es veu que al nord del país hi ha hagut enfrontaments amb l'exèrcit.

—Sempre n'hi ha hagut, al nord, de batusses entre grups tuaregs i l'exèrcit —va fer la Mariam arronsant les espatlles—. Allò és terra de ningú... Millor dit, és terra dels tuaregs, només ells saben viure al desert.

Ho va dir sense esma, com si tant li fes.

Va seure amb un esbufec avorrit. La pantalla negra li reflectia el rostre grassonet. «Cada dia t'assembles més a ta mare», li deien les ancianes del barri. Però ella no en tenia cap, de record de la mare. Potser alguna olor, alguna sensació perduda en els plecs del cervell, poca cosa, era massa criatura quan va morir. Sabia quin aspecte tenia per la imatge de casament que el pare tenia penjada a l'habitació. I sí, s'hi assemblava molt. Compartia els gens de galtes molsudes, llavis gruixuts, la pell ben fosca.

Va moure el ratolí i a la pantalla va aparèixer la plana que estava escanejant abans que entrés la Fàtima, un tractat d'àlgebra. Va obrir la tapa de l'escàner i va canviar de pàgina. Ho va fer per inèrcia, els gestos eren curiosos però mecànics, fruit de més de tres anys de feina i desenes de manuscrits digitalitzats. Va situar la nova pàgina i va tancar de nou la tapa, va clicar per donar l'ordre d'escanejar el document. L'aparell va començar a brunzir, monòton.

Mentre la imatge s'anava formant, la Mariam va fer una ullada al carretó de manuscrits. De nou li va cridar l'atenció la capsa menuda del volum de poesia andalusí. Va agafar-la. La va olorar. La cola li portava records d'infantesa. De menuda,

la deixaven voltar pel taller de restauració de la biblioteca i s'hi passava hores. Jugava amb els retalls de cartró, amb les restes de pell per a les cobertes, s'empastifava els dits amb la cola.

Zoubida, la llaminera. Granada, 1493

Plora mentre l'embolcalla amb el mocador de lli. Sanglota mentre el desa al bagul. Maleeix la sort que l'obliga a marxar de Granada quan el colga amb les túniques preferides.

L'Abigail no els acompanya. És vell per tornar a començar, diu, i està massa cansat, massa decebut. Dies enrere va entregar, perquè se l'endugués, el seu llibre a la Zoubida. «Pren-lo», li va dir amb la veu esguerdada i acaronent-li la panxa voluminosa, «conserua'l i, quan sigui l'hora, dóna'l al teu fill i que aquest el llegui al seu».

La Zoubida tanca el bagul angoixada, la por se li ha arrapat al cos com una heura vigorosa i l'ofega. Per calmar l'ansietat agafa un pastisset d'ametlles i mel de la safata que té a la vora, l'engoleix. En pren un altre, el devora. Amb un tercer als dits, seu als coixins i mira el carrer a través de la gelosia: un vell pela figues de moro sota un rafal apedaçat, les obre en quatre grills i les disposa sobre el cai-xó de fusta que li fa de taulell; els fruits, vistos des de dalt, semblen roses roges. Un ase es nega a caminar, el seu amo l'estova amb un bastó prim; les dones van a comprar, els homes a la feina, uns nens juguen al costat de la font...

No sembla que tot s'hagi trencat, però res no és igual des que el Sultà va abandonar l'Alhambra.

Un bellugueig dins la panxa fa remoure la Zoubida. Amb les mans, l'escolta. Es dirà Yusuf. O Jasmine, si és nena. Naixerà

en una ciutat desconeguda. Hauran de creuar les fosques aigües de l'estret i viatjar en caravana cap a la ciutat de Fes, allà viuran una vida que no se sap imaginar i que ella ara tem. En Yusuf, o la Jasmine, dona puntades, la mare emet un altre sanglot subjectant-se el ventre.

• •

El pare estava molt amoïnat. La Mariam caminava al costat en silenci i quasi li podia escoltar el fil dels pensaments. Primer havia sigut l'alçament tuareg al nord del país i la proclamació a la zona d'un nou estat: l'Azawad. Després, reclamant mà dura amb els insurrectes, els militars havien fet un cop d'estat i derrocat el president de Mali; la televisió havia emès imatges de tancs i tropes pels carrers de Bamako.

Es deia que hi havia combats, que la gent fugia, que el país s'havia dividit. Bambares, peuls o songhais marxaven dels territoris ocupats per les milícies tuaregs, i a la resta del país famílies d'origen tuareg alienes a la revolta independentista escapaven per por de les represàlies.

Però els carrers polsegosos de Timbuctú no mostraven aquesta tensió: les botigues obrien amb la mateixa somnolència de cada dia, als petits forns d'adob venien el pa acabat de fer com sempre, la canalla anava a l'escola, els adolescents a l'institut... La Mariam i l'Abu Aljadi van saludar amb les jaculatòries

de rigor els avis que prenién el sol matiner i van travessar la plaça de la mesquita.

A la biblioteca, la Mariam va trobar la Jackie davant la pantalla de l'ordinador. Tenia els ulls enrogits, i una pila de mocadors a la paperera delatava que havia estat plorant.

Feia uns dies que els de la fundació per a la qual treballava li havien comunicat que, per seguretat, era millor que abandonés el país. Ella no volia i els havia enviat un correu intentant-los convèncer que Timbuctú era segur, que el centre era un lloc arrecerat, que ningú gosaria tocar la biblioteca i els seus treballadors, i menys els estrangers que venien a ajudar.

—Què? Ja t'han dit alguna cosa els de la fundació? —va preguntar la Mariam, sabent que aquesta era la raó de les llàgrimes.

—Sí... —i l'americana va ofegar un sanglot.

Havia de marxar immediatament. El govern de Mali no garantia la seguretat dels ciutadans estrangers. La repatriaven ben aviat.

La Mariam va consolar-la com va poder.

—No t'amoïnis, serà per poc temps, ja ho veuràs. Te'n vas a casa una temporada i, després, quan tot es tranquil·litzi, tornes.

—Tant de bo.

—És clar que sí, ja ho veuràs. No interessa a ningú que no hi hagi estrangers al país. Porten diners.

—Ja... —L'americana no semblava gens convençuda.

La Mariam, esgotats els arguments, va romandre uns segons pensarosa.

—Tant de bo pogués marxar amb tu —va dir al final, moixa.

L'envejava. Envejava la possibilitat que tenia d'anar on volgués, de triar el lloc on viure, on treballar... Va evocar els problemes que va tenir el Saidu, el seu germà, per emigrar a França. Els esforços del pare per treure-li del cap la idea, «seràs un desgraciat en terra estrangera, pots morir pel camí...». El disgust que van tenir quan els va comunicar que havia reunit uns diners i, tant sí com no, se n'anava a provar sort amb uns amics.

La Jackie, com si de cop s'adonés del privilegi, va acaronar la mà de l'amiga.

—M'enviaràs correus sovint, oi? Vull que m'expliquis què passa, què feu...

La Mariam va esbossar un somriure forçat.

—És clar.

—I no em vull perdre cap Muso Kunda. M'hauràs de fer una versió resumida del programa, l'esperaré cada setmana.

—D'acord.

—Què vas dir que significava *Muso Kunda*? Potser podria intentar vendre algun reportatge a revistes d'allà. Hi ha temes que interessarien, amb alguna foto... Les podria fer el teu amic Ousmane.

La idea de ser periodista sempre havia entusiasmat la Mariam. El programa de ràdio i els petits textos que enviava a una revista local li servien per exercitar-se, per sentir que era prop de la professió.

—Vol dir «la casa de les dones» o «al costat de les dones» en bambara, pot tenir els dos sentits —va respondre, decidida—. I les fotos les puc fer jo mateixa, no pateixis.

La Jackie va canviar el gest i va picar-li l'ullet.

—A veure si et decideixes amb aquest noi. Si més no, per tastar. Una mica sí que t'agrada, reconeix-ho.

—Quina mania! Que no, que no m'agrada, és massa... — dubtava—. Jo preferiria una cosa diferent. No sé, més obert, més vital, més...

—A mi no em sembla pas tan malament, no és lleig. Sí que té un posat una mica tímido.

—És massa tradicional. Ell voldria que totes les dones fossin com la seva mare, a vegades fa cada comentari...

—Qui fa comentaris? —La veu cridanera de la Fàtima va ressonar a la saleta d'ordinadors. Amb la seva entrada, l'estança va impregnar-se d'olor de pa.

—L'Ousmane, el tècnic d'aquesta... —va respondre la Jackie tustant el cap de la Mariam i desendreçant-li els cabells.

—Estigues quieta —va allunyar-se'n, una mica ofesa—, i no és el meu tècnic. És de tots. L'únic que hi ha a la ràdio.

La Fàtima va deixar a terra el cabàs que duia al cap i va afanyar-se a seure davant les dues noies. Va mirar-les amb cara de morir-se per explicar una confidència. Abans, però, va assegurar-se que no tenia cap missatge al mòbil i va situar l'aparell sobre la taula, ben a prop.

—Ens hem vist... —va dir, amb una barreja de vergonya i satisfacció.

—Amb qui t'has vist? —van exclamar les dues interlocutors quasi a l'uníson.

—Amb l'home de la veu interessant, el que es va equivocar.

—Com, que t'has vist amb aquell home?, però tu ets boja! —va exclamar la Mariam.

La Jackie va sortir a defensar-la.

—Mira-la: la que es queixava que l'Ousmane era massa tradicional.

La Mariam va ruboritzar-se. Amb to més conciliador, va afegir.

—Però com ha anat això?

—Em va dir que em volia conèixer... —evitava mirar la Mariam als ulls.

—I com és que no ens en vas dir res?

—Us ho dic ara.

—I què? És guapo? —va voler saber la Jackie.

A la Fàtima se li va il·luminar el rostre.

—Síii.... És alt, prim...

—Quina edat té? —la Mariam, inquisidora.

—No ho sé, no l'hi vaig preguntar. Uns trenta i tants.

—Però... És massa gran per tu! Deu estar casat.

—Per què ha d'estar casat? Tu, què saps?

L'americana va intervenir.

—Què et va explicar, digues? De què treballa?

—Fa de comerciant: compra coses a Bamako i les ven aquí.

—Quina mena de coses? —la Mariam amb to interpel·lant.

—Jo què sé, no li vaig fer cap interrogatori. Vam passejar en la seva moto, em va convidar a un refresc, vam riure...

Mentre la Fàtima tractava de posar paraules a l' enamorament, la Mariam va sentir altre cop la fiblada de l'enveja. Ella mai havia tingut el cor esvalotat per cap noi, mai havia fet cap bogeria per ningú. Ja li tocava, es deia sovint, queixosa.

Després d'una estona de xerrameca —el tema donava molt de si—, la supervisora va dissoldre la reunió, com sempre, traient el cap per la porta i fent fora la Fàtima de la sala d'ordinadors.

—Au, va, noies, a treballar!

I elles, remugant, van concentrar-se en les respectives pantalles.

La Mariam havia apartat de la pila el llibret de poesia andalusí. Se'l reservava per fer-lo al darrer moment, l'emocionava tenir-lo a mà. La meravellava que aquell petit volum hagués arribat de tan lluny, hagués travessat el desert i els segles.

Va posar-se els guants i va agafar-lo del calaix on el guardava. El va fullejar mentre sonaven els gemecs mecànics de l'escàner i el Photoshop s'obria.

•

Yusuf, el coix. Ciutat de Fes, 1503

Seu en un racó amb el cor encongit, la petita Jasmine se li arrau-leix al costat. Els dos estan trasbalsats de veure la mare tan moixa. L'home de la caravana ha portat molt males notícies de Granada: l'avi Abigail és mort.

La Zoubida té el seu manuscrit a la falda i la mirada perduda. L'home de la caravana els ha dit que l'avi es va morir de tristesa. De tristesa i dels cops que li van fotre quan li van arrabassar tots els llibres. Els agafaven per cremar-los, el cardenal Cisneros ho havia ordenat. El Yusuf no sap què és un cardenal, però ja odia aquell cristià que va matar el seu avi. Sent com la ràbia, una vella coneguda, l'impregna. Prem els punys i es clava les ungles al palmell, es fa mal. Està habituat al dolor i a la impotència, el Yusuf, se l'empassa cada dia del món des que la malaltia li va infectar les cames.

La petita Jasmine gemega vora seu, ell li acarona els rínxols negres per consolar-la. La Zoubida no es mou, no els diu res. Amb el manuscrit de l'avi a les mans, ja no els explica, com ha fet tantes

vegades, que qui el va escriure prové d'un il·lustre llinatge de copistes de Granada. Tampoc ja no els descriu els patis de la casa on haurien jugat ni els perfums que els haurien envoltat ni els dolços que haurien tastat.

El Yusuf observa la mare, preocupat. La mirada se li'n va cap al llibre, ell té prohibit de tocar-lo, és massa valuós, massa fràgil; tanmateix, ha transgredit la norma en més d'una ocasió. El fascina l'olor dolça de la coberta, li sembla que és la flaire de Granada; li agraden les sanefes i els cuquets negres que en diuen lletres.

• •

Els avis ja no jeien de bon matí al racó assolellat de la plaça Sankoré de Timbuctú, tenien por.

Des que les brigades d'Ansar Dine havien ocupat la ciutat, ningú no gosava romancejar pels carrers. La gent caminava amb presses, temerosa de topar-se amb les metralletes i els kalàixnikov dels nous amos.

No es podia fumar, no es podia beure alcohol, no es podia escoltar música ni jugar a futbol, les dones s'havien de cobrir amb el vel i els homes vestir decorosament. A les mesquites voleiaven banderes negres amb el lema de «no hi ha més Déu que Al·là» i a l'entrada de Timbuctú ja no hi havia el rètol de benvinguda a la vila dels 333 Sants; en el seu lloc n'havien posat un que anunciava que allà imperava la llei de la xaria.

Les figures de l'Abu Aljadi i la Mariam recorrien el trajecte diari arrapats a l'ombra dels edificis d'adob amb els ulls i les orelles atents a qualsevol vehicle que pogués apropar-se.

Van creuar-se només amb una dona i la seva filla, les dues ben cobertes amb el mocador, les dues ben esporuguides, i amb un jove que s'esforçava a empènyer un carretó; rucs i cabres continuaven escurant tranquil·lament les deixalles. Quan pare i filla van trepitjar el fresc mosaic del vestíbul de la biblioteca, van acomiadar-se amb un «fins després» lacònic.

El Centre Ahmed Baba, des de l'ocupació, era un lloc diferent. Molts treballadors havien marxat, ja no rebien visites de ningú, no tenien connexió a Internet, sovint es produïen talls elèctrics, la Jackie se n'havia anat.

La trobava a faltar tant, la Jackie, pensava la Mariam cada matí quan entrava a la saleta d'ordinadors. Durant dos anys l'americana havia esdevingut la seva finestra per albirar el món. Gràcies a ella, la Mariam havia respirat aires nous, havia pogut somiar. Tampoc li quedava la possibilitat de jugar a ser periodista: la ràdio havia estat confiscada, només emetien versicles de l'Alcorà, la resta era *haram*, prohibit. Ja no hi haurien més Muso Kundes, ni més entrevistes a les dones, ni reportatges fets amb l'Ousmane.

La Fàtima era l'única cosa inamovible en aquell món que s'ensorrava, ella i el seu pa calent i perfumat de cada matí. La diferència era que, darrerament, s'havia fet present l'origen tuareg de la noia i el verí de la discriminació havia aconseguit inocular-se subtilment a les seves converses. Fins i tot a la Mariam se li havia escapat el retret que era per culpa dels tuaregs que estaven com estaven. La resposta de la Fàtima havia estat contundent. «No són dels nostres, aquests barbuts, aquest no és l'Azawad que volem.»

Tothom ho comentava en veu baixa: molts dels de les brigades de la bandera negra venien de fora; es deia que de Líbia,

de Mauritània, de vés a saber on. Mercenaris que volien imposar unes idees que no eren pròpies dels tuaregs i que tenien molt poc a veure amb els ideals que van iniciar la revolta. Els més intolerants s'havien fet forts i no volien un país independent regit per les normes ancestrals dels tuaregs; a ells només els interessava estendre la seva visió de la llei islàmica.

Aquell matí, la Fàtima va arribar altre cop amb el pensament i el cor ocupats per l'home de la veu interessant. S'havien vist en diverses ocasions. Un dia, quan les botigues de roba encara eren obertes, ell va obsequiar-la amb un vestit de color morat, cenyit i amb un mocador a joc pels cabells, i van fer-se un retrat de record: una imatge d'ells dos amb les mans entrelaçades sobre un fons d'arbres tardorencs en un estudi fotogràfic que van obligar a tancar dies després. La guardava com un tresor al moneder.

La Mariam va renyar-la quan va veure que la treia.

—Saps que et poden detenir si t'enxampen amb això? Serà millor que l'amaguis bé a casa.

—M'agrada tenir-la a prop —va respondre la noia, somiadora, fent un petó a la còpia.

—Te la jugues. Les imatges són *haram* —va insistir la Mariam.

—Vols dir que no exageres? És el meu xicot, el meu promès.

—Tu ets als núvols amb aquest home... I quan t'ha demanat per casar-vos, si es pot saber?

—Bé... Encara no. Però diu que vol estar amb mi.

—I la família, te l'ha presentat? —va insistir, corrosiva, la Mariam.

La Fàtima va remoure's a la cadira, irritada.

—Per què li tens mania?

—No li tinc mania.

—A mi m'ho sembla, sempre trobant-li pegues —i, enfurismada, va afegir—: Estàs gelosa. És això, oi? A tu també t'agradaria tenir un home com ell. Estàs amargada perquè l'Ousmane ha marxat.

La Mariam va acusar el cop i no va replicar. Va abaixar els ulls, tocada. Potser sí que n'estava, de gelosa. Una mica, havia de reconèixer-ho. Li envejava que tingués llum en aquells temps foscos, il·lusió per alguna cosa, ella no en sabia trobar per enlloc.

Un silenci pesant va dominar la saleta dels ordinadors. Feia molta calor dins aquell cubicle i els rostres de les dues noies suaven amb els mocadors.

Va ser la Mariam qui, al final, va disculpar-se.

—No li tinc mania, ja t'ho he dit. Pateixo per tu. Som amigues, quasi germanes, no voldria que ningú et fes mal.

—Doncs si som amigues, te n'hauries d'alegrar: estic enamorada, m'estimen... —La veu de la Fàtima sonava dolguda.

—Me n'alegro, estic contenta que almenys a tu et vagin bé les coses —va dir amb un sospir—. Jo, en canvi, m'ofego. M'ofego amb aquest mocador, amb haver de xiuxiuejar per tot, amb tantes prohibicions...

La Fàtima va assentir.

—I sense Internet.

En aquell soterrani, la possibilitat de connectar-se al món havia arribat feia poc i, no obstant això, ja ocupava un lloc transcendent en la vida de les dues noies. Tan transcendent que la seva absència repercutia, i molt, en la qualitat i la durada de les seves trobades. Ara ja no tenien l'opció d'esbargir-se

comentant qualsevol cosa de la xarxa, ni somiejant amb aquell vestit o aquell pentinat. Estar aïllades havia esmolat les seves diferències i discutien.

El muetzi va recordar a la fornera que es feia tard.

—Me'n vaig, que la mare rondina. —Va arreglar-se el vel i va carregar-se el cabàs del pa al cap.

La Mariam va quedar-se sola i ensopida. La supervisora ja no hi era, ella també havia marxat sense acomiadar-se de ningú. Tothom fugia. Cada dia era una degoteig: marxaven pel riu, omplint les *pinasses* amb tot el que podien endur-se, o en camions abarrotats que sortien del país.

Si tingués diners, també marxaria, es deia mil vegades la Mariam.

No tenia cap superior que la vigilés, tanmateix havia continuat treballant en la pila de llibres del carretó. La feina avançava a poc a poc sense l'ajuda de la Jackie, amb els talls de llum i amb l'ordinador que feia el ronso tot sovint. D'esma, va continuar amb el volum que tenia a l'escàner, una biografia del profeta Mahoma. Mentre la màquina anava remugant i la imatge es formava a la pantalla, va obrir el calaix on guardava el llibret de poesia andalusí. S'havia tornat un costum, la fascinava tocar-lo, el sentia latent, com si tingués alguna mena de vida.

•

Jasmine, la patidora. Ciutat de Fes, 1514

Mare i filla esperen l'oferta del comerciant. Dretes, ansioses, incòmodes en aquella sala tan luxosa, no gosen moure's ni fer soroll. La Jasmine pot percebre la vergonya que recorre la mare i els seus esforços per domar-la. El tractant ha arrufat el nas quan ha vist què

li portava la vídua Zoubida i ha escoltat indiferent les explicacions sobre la procedència il·lustre; ara, inspecciona l'estat de les tapes del llibre, que els fulls no estiguin tacats per la humitat o menjats pels insectes, en comprova la qualitat i la riquesa de les decoracions, l'estil de la grafia... Lamenta en to aspre que no sigui un Alcorà, amb molta més demanda que un llibret de poesia que no entén ningú.

La jove Jasmine observa com la mare es tensa amb el comentari, pateix per ella, la troba tan prima darrerament, li fa l'efecte que cada dia és més petita. Tem que algun dia se li'n vagi, ella també, i llavors es quedarà sola. La terroritza pensar-hi. Primer va ser l'avi que van matar a Granada. Ella no el va conèixer, l'avi Abigail, però sempre n'ha sentit històries; i després el pare i el Yusuf, tan de sobte, els dos enduts per unes males febres. La Jasmine lluita cada dia per allunyar del cap el presagi de la soledat, però li retorna sovint com un corc persistent.

Encongada per dins, la jove llança llambregades tímides a la sala. Observa el mosaic sumptuari fins a mitja paret, els arcs d'estuc treballat, el divan, els coixins confortables. Una finestra amb gelosia transmet els sorolls del carrer: la campaneta de l'aiguader, el cloc-cloc rítmic de les peülles dels ases de càrrega, el esgarips persistents d'un gall, els lladrucs d'un gos llunyà.

El comerciant, després d'haver comprovat escrupolosament el producte, inicia una lletania de lamentacions. Que si serà complicat trobar-li un comprador, no n'hi ha gaires que busquin manuscrits, i menys d'aquesta mena. Que si és un mal moment, que ha vingut molta gent de fora i tothom té gana; que hi ha problemes amb el trànsit de les caravanes...

Tot per, al final, oferir-li un preu insultant.

Llavors la Jasmine presencia l'ensorrament de la mare, que suplica al vell, invoca la seva generositat, la seva compassió, implora

l'Altíssim. S'humilia. La fam no li dóna alternativa, la Jasmine ho sap prou bé, fa dies que al llogarret on les deixen viure només mengen sopes aigualides.

El tracte es tanca i el manuscrit de l'Abigail, el copista granadí, resta a la taula del mercader quan mare i filla se'n van, feixugues, minses, vulnerables. Una criada negra les acompanya a la porta, és muda. Abans de sortir de la casa, amb signes, les fa esperar al rebedor. Quan torna, els regala una mirada plena de comprensió i un cistell amb prunes i pa.

• •